

1. Балканският въпрос

Турската революция и задачите на пролетариата

I

Руската революция¹ породи ехо далеч извън границите на Русия. Тя предизвика бурен прилив в движението на пролетариата в Западна Европа – и в същото време пробуди за политически живот народите в Азия. В Персия, която граничи с Кавказ, под непосредственото влияние на кавказските събития, започна революционна борба, която вече повече от две години продължава с променлив успех². Навсякъде в Китай, в Индия народните маси се надигат

¹ Руската революция от 1905–1907 г. има за цел сваляне на самодържавието, ликвидиране на съсловното неравноправие и установяване на демокрация: парламентарно управление, свобода на словото, на събранията и партиите, право на сдружаване на работниците в профсъюзи, намаляване на работния ден до 8 часа, равноправие между народите на Русия. (Бележките под линия са на консултанта Василка Танкова. Бележките на преводача са изрично отбелязани.)

² Революционната борба в Персия, добила популярност като Конституционна революция, е либерално движение срещу деспотичното управление на Шах Каджар, възникнало в Иран през периода 1905–1911 г. и довело до изграждане на парламент. В резултат на ограничените реформи Иран става за известно време конституционна монархия.

против собствените си деспоти и против европейските хищници (капиталистите, мисионерите и пр.), които експлоатират не само европейския пролетариат, но разоряват и народите на Азия. Революцията в Турция¹ от лятото тази година е последният отглас на руската революция.

Турция се намира на Балканския полуостров, в югоизточния ъгъл на Европа. Открай време страната е била образец за застои, за мъртвило и за деспотизъм. Султанът в Константинопол по нищо не отстъпваше на своя петербургски събрат, а с много неща дори го превъзхождаше. Хората с друга вяра и от друго племе (славяни, арменци, гърци) бяха подложени на жестоки преследвания. Но и на турците-мохамедани не им беше лесно. Селяните – нищи, невежи, суеверни – бяха заробени от чиновниците и земевладелците. Училищата бяха малко, султанската власт, страхувайки се от възникването на пролетариат, по всякакъв начин пречеше на създаването на фабрики. Навсякъде гъмжеше от шпиони. Кражбите и прахосничеството на султанската бюрокрация (също като царската) бяха безгранични. Това докара държавата до пълен упадък. Капиталистическите правителства обикаляха Турция като гладни кучета в стремеж да отхапят парче за себе си. А султан Абдул Хамид² продължаваше да прави дългове и да изтощава населението.

¹ Турската революция, която се определя често и като държавен преврат, има за непосредствена цел ограничаване абсолютната власт на султан Абдул Хамид II и възстановяване на конституцията от 1876 г. Тя е подготвена и осъществена от младотурския конспиративен комитет „Единение и напредък“, чиято основна амбиция е (освен възстановяване и утвърждаване на конституционното управление) чрез преобразования в империята да предотврати нейното разпадане и да ограничи влиянието на великите сили. Бунтовете на военните започват през юни 1908 г. и на 11/24 юли 1908 г. султанът е принуден да издаде указ, с който се възстановява действието на конституцията и се свиква парламентът. На 5 август с.г. е съставено ново правителство с Кямила паша. В Османската империя се установява т.нар. втори конституционен период, продължил до краха на империята в Първата световна война.

² Абдул Хамид II (1842–1918) – султан на Османската империя от 1876 до 1909 г.

Отдавна в народа се трупаше недоволство и то проби навън под въздействието на събитията в Русия и Персия.

Основен борец на революцията в Русия бе пролетариатът. Но в Турция, както вече казахме, промишлеността е в зародиш, поради което пролетариатът е малоброен и слаб. Най-образованите елементи на турската интелигенция (учителите, инженерите и пр.), като не намираха приложение на силите си в училищата и във фабриките, ставаха офицери. Много от тях получаваха образование в страните на Западна Европа, изучаваха тамошните обичаи и върнали се в родината, се сблъскваха с нищетата и невежеството на турския войник и с унизената държава. Това ги обиждаше. Така офицерството се превърна в средище на недоволство и възмущение.

Когато през юли тази години избухна въстанието, султанът почти веднага остана без армия. Корпус след корпус преминаваха на страната на революцията. Истина е, че необразованите войници не разбираха целите на движението, но неудовлетворението от собствената им съдба ги караше да тръгнат след офицерите, които решително настояваха за конституция, заплашвайки, ако това не се случи, да свалят султана. Абдул Хамид нямаше какво да направи, освен да отстъпи: той „дари“ конституцията (султаните винаги правят такива „подаръци“, когато им опрат ножа в гърлото), назначи либерално правителство и насрочи избори за парламент.

Страната веднага живна. Почнаха непрекъснати митинги. Родиха се много нови вестници. Младият турски пролетариат се пробуди изведнъж, като ударен от гръм. Почнаха стачки. Възникнаха работнически организации. В Смирна³ излезе от печат първият социалистически вестник.

Сега, когато пишем тези редове, вече заседава турският парламент, мнозинство в него са реформаторите-младотурци⁴. Близкото бъдеще ще покаже каква ще е съдбата на турската „Дума“.

³ Дн. Измир. – Б.пр.

⁴ Обобщаващо название на няколко организации от военни и политически конспиратори в емиграция и вътре в Османската империя, които приемат за знаме на своето реформаторско движение конституцията на Мидхат паша от 1876 г.

II

КАПИТАЛИСТИЧЕСКИТЕ ДЪРЖАВИ КЪСАХА на парчета старата безсилна Турция. Преди 30 години Австрия отрязва от Турция две области: Босна и Херцеговина, населени предимно със сърби. На престъпния диалект на дипломатите този грабеж се нарича „окупация“, т.е. нещо като временно завземане на провинциите. Обаче Австрия ги владя без проблеми в продължение на три десетилетия.

Но когато Турция отхвърли султанския деспотизъм и народът почна да взема в ръцете си проблемите на страната, европейските хищници се разтревожиха да не би турците, след като си заздравят държавата, да не поискат да им върнат това-онова. Австрия побърза да обяви „окупацията“ за „анексия“ (окончателно присъединяване). Това всъщност нищо не променяше, тъй като Босна и Херцеговина и така бяха в австрийски ръце. Въпреки това турците протестираха и поискаха обезщетение. Сега по този повод се водят преговори между турското и австрийското правителство.

Нас обаче сега не ни интересуват тези преговори, а онзи шум и кръсътците, които нададоха руските буржоазни партии, начело с кадетите¹, във връзка с „анексирането“.

– В Босна живеят сърби, те са славяни, наши братя. Поради това руското правителство е длъжно веднага да се заеме с освобождаването на Босна от австрийския плен! – крещят кадетите по всички ъгли, във вестниците и на събрания.

Ние, социалдемократите, трябва решително да се противопоставим на тази нелепа и вредна агитация. Помислете само: либералите предлагат на царското правителство да освобождава славяните на Балканския полуостров. А няма ли наблизко славяни, които и те трябва да се освободят от царското правителство? Поляците и те са „славяни“. Но под петата на самодържавието те са несравнимо по-зле, отколкото са сърбите в Австрия.

Поляци и украинци, великоруси и евреи, арменци и грузинци, славяни и неславяни – ние всички сме до колене в кръв, която всекидневно пролива бандата на самодържавието. А либералите искат това най-престъпно от всички правителства да освобождава сър-

¹ Конституционно-демократическата партия (кадети) в Русия е създадена през октомври 1905 г. с лидер историкът Павел Милюков.

бите от Австрия. За какво? За да може след това царят да ги вземе в собствените си – още по-мръсни и кървави – ръце!

Руският пролетариат не може да изпраща Романови¹ да се борят с Австрия – Австрия не ни е враг, а Романов не ни е приятел. В Австрия и ние, и сръбският народ имаме верен и неуморим съюзник: австрийският пролетариат, който се бори с правителството си не на живот, а на смърт. И ние не трябва да засилваме царското правителство, за да се бори с Австрия, да не му даваме доброволци, да не гласуваме бюджета и заема, както правят в Думата предателите-кадети, а напротив, по всякакъв начин да го отслабваме, докато не му нанесем последния смъртоносен удар.

Руското самодържавие е заклет враг на всички свободни народи по света. Съвсем наскоро царският полковник Ляхов² разруши персийския меджлис (парламента) и при първи благоприятен повод царското правителство без съмнение ще се опита да удари обновената Турция.

Ето защо нашата борба с царизма е от световно значение. Ние ще направим най-голяма услуга на сърбите в Босна, както и на всички угнетени народи, когато смъкнем короната от главата на Николай II³. Не можем да помагаме на когото и да било с помощта на царските щикове – по тези щикове е нашата собствена кръв!

„Правда“, № 2, 17/10 декември 1908 г.

¹ Династията на Романови управлява Русия от 1613 г. до 1918 г.

² Полковник Ляхов, Владимир Платонович (1869–1920) – руски военен деец, от 1912 г. генерал-майор, а от 1915 г. генерал-лейтенант. През 1908 г. командва Персийската казашка дивизия, разгонила Меджлиса в Техеран.

³ Николай II Романов (1868–1918) – руски император от 1894 г. до 1917 г.